

סתוונית ירושלים התחילה לפרוח בעמק המצלבה בצפון הגולן ובהר-ברכה

שרה פישר,
יהודה בר-שלום,
אבי שמידע,

צילמו: גיורא שמחן, יהודה בר-שלום, שרה פישר ואהרוני מור

התצפית: 18.11.21, 12.10.23, 2.10.23

פרסום: 15.10.2023

תקציר: הננו מפרסמים את תצפיות תחילת הפריחה של **סתוונית ירושלים** - *Colchicum hierosolymitanum* כפי שהשתקפו בתמונות אשר העלו על ידי חברי חוג כלנית בקבוצת הווצאפ (כלנית כתב-עת ושיתוף תמונות). האם גם בסתוונית ירושלים כמו בחצב מצוי, חרוב מצוי ובסתוונית הקליפות חל השנה, תשפ"ג (2023-24) עיכוב בתחילת הפריחה? על דגמי הפריחה של מבשרי הגשם ופורחי הסתיו ובמיוחד על מיני הסתווניות בכתבה הבאה.

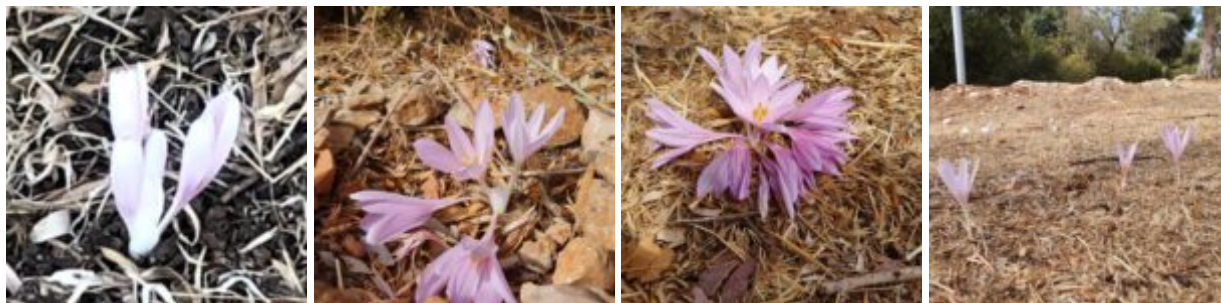
=====

[סתונית ירושלים - *Colchicum hierosolymitanum* בשיא פריחה בעמק המצלבה בירושלים. בפרחים הפתוחים רואים את המאבקים הצהובים - זהו הסימן העיקרי המבדיל את סתונית ירושלים מסתונית התשבץ. צילם אהרוני מור ©](#)

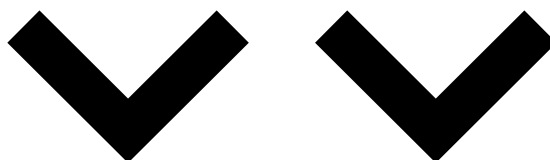
אם סוכמים אנו מאות תצפיות אודות **סתונית ירושלים - *Colchicum hierosolymitanum*** Feinbrun כפי שהשתקפו בכתובים ובתמונות אשר הועלו בשנים האחרונות באתר "בוטניקה לאוהבים" ובקבוצת "כלנית כתב-עת ושיתוף תמונות" - אנו מקבלים עקומת פריחה נורמלית אשר שיאה חל בחודשים אוקטובר-נובמבר וקצותיה גולשים לחודש דצמבר ולסוף חודש ספטמבר. סתונית ירושלים הראשונה לפרוח השנה נצפתה דווקא בזעורה בצפון הגולן מעל תל-פאחר "הידוע לשמצה ולתהילה". (ש.פ. ראה תמונות). מקדימות אותה אוכלוסיות הר-חוזק (תל חזקה) אשר ממוינות בסיסטמטיקה הפורמלית כמין אחר, **סתונית התשבץ**, אשר עוברת באופן רציף לסתונית ירושלים עם הירידה ברום טופוגרפי בגולן (אור 19XX). השנה התחילו לפרוח סתוניות הר-ברכה וסתוניות ירושלים באותו תאריך כמעט (12.10.2023) כאשר ידוע לנו שאוכלוסיית צומת גולני פורחת אחרונה - 1.12.1992 ובתמונות של חברנו היקר אהרוני מור ז"ל בסוף חודש

נובמבר. אנו קוראים לחובבי הטבע לשלוח תצפיות של סתווניות פורחות במועדים שונים וממקומות "משוני" לקבוצת הפייסבוק של אלי ליבנה ולקבוצת הווצאפ של כלנית - נשתדל לאסוף ולסכם עבורכם את הפנולוגיה של הפריחה במרחב ובזמן ולהרחיב בנושאי אקולוגיה ואבולוציה אודות הצמחים המצולמים.

סתוונית ירושלים בעמק המצלבה. את הפרט הראשון הפורח [שמאלי מימין, 12.10.23] מצא השנה (2023) גיורא שמחן בשיטוטו בעמק המצלבה. כאן נמצאה ותארה פרופ. נעמי פיינברון את המין לראשונה למדע! גיורא היה תלמידם של מ.זהרי ונ.פיינברון וספג מהם את אהבת הטבע לצמחים "על אף צלילתו לעולם הגנטיקה". שאר התמונות צולמו ע"י א.ש. תוך מחקר האבקת הסתווניות בשנת 1986.

השנה מאחרות סתווניות עמק המצלבה לפרוח בהשוואה לשנה ממוצעת: מאז 1981 אנו עוקבים וסופרים את גושי הסתווניות בחלקה שליד בית-הבד בעמק המצלבה בירושלים ובשנים 1982-1988 גדרנו את השטח וערכנו "משמרות שמירה 12 שעות ביום" במשך כל זמן פריחת הסתווניות. חברנו אלכס קשת שכב ליד גושי סתווניות ימים שלמים וספר את במאביקים בפרחים וחקר את העדפת הדבורים הזעירות לגושי פרחים בעלי גודל שונה - תוך כדי כך שהוא שומר על אוכלוסיית הסתווניות מפגיעה "בלי משים" של חובבי טבע וסתם מרעים. במחקר זה גילינו כי פרח הסתוונית משנה את צבעו מוורוד ללבנבן עם המעבר משלב זכרי בפרח (**אנטזיס**, שלב בשלות האבקנים) לשלב נקבי (בשלות הצלקות) וכי הפרחים הזקנים השוכבים על הקרקע משמשים להגדלת פרסומת הראווה של התפרחת ועוזרים למשוך מאביקים קטנים ו"טפשים"(בעיקר דבורים צרעות וזבובים): אם מורידים את הפרחי הפרסומת הקטנים, חלה הפחתה משמעותית בקצב הביקורים בפרחי גוש הסתוונית. ושאר מעשיות האבקה והביולוגיה של הסתוונית ומבשרי הגשם הרי הם כתובים בספרות המצוטטת להלן.

מימין 1,2: סתוונית ירושלים ללא עלים אך עם מאבקים צהובים פורחת בזעורה אשר בצפון מזרח הגולן. בשלב זה לא ניתן להבדיל בין סת-ירושלים לסתוונית היורה הפורחת לרוב בספר ללא עלים, צלמה שרה פישר © משמאל: סתוונית ירושלים פורחת ליד נבי דניאל בגוש עציון, צילם א.ש. 1996 © שני משמאל: סתוונית ירושלים ראשונה פורחת בהר ברכה בשומרון, 13.10.23, צילם י.בר-שלום ©

ספרות

אור י 1992 סתוונית ירושלים וסתוונית התשבץ בגולן, טבע וארץ, XXX דפני א שמידע א ואבישי מ 1975 הפריחה של מבשרי הגשם בצמחיית א". "טבע וארץ", י"ז: 6.

שמידע א 2005 שוק הפריחה בסתיו - על מיני סתונויות בארצנו. אתר

רת"ם, <http://www.rotem.huji.ac.il/topics/colchicum2.htm>

שמידע א 2015 הגיאופיטים פורחי הסתיו בישראל ושוק ההאבקה הסתווי. כלנית 2,

<https://www.kalanit.org.il/?p=4269>

סתוונית ירושלים בעמק המצלבה, אוקטובר 1986, עלי העטיף מכוסמים על ידי חרגולים. שנים רבות תמהנו מי אוכל את כותרת הסתוונית הידועה כרעילה לבעלי-חיים ואולי לאדם. עד שמעקב של שעות רבות גילה שחרגולים מכוסמים את עלי הכותרת(עטיף) בעיקר בשלב שניצן הפרח גדל וניפתח - אזי הוא כנראה מכיל פחות חומרי רעל דוחי חרקים.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: שרה פישר, בר-שלום י ושמידע א 2023 סתוונית ירושלים התחילה לפרוח בעמק המצלבה בצפון הגולן ובהר-ברכה, כתב עת "כלנית", מספר 9.

=====